

בעזה שיי"ת

קובץ
אור
התורה
והחסידות

שיעורי

הגה"ח ר' אהרן רובינפעלד שליט"א
ראש ישיבה דחסידים בעלזא
פעיה"ק ירושלים תובב"א

פרשת תצוה

שבת זכור

י"א אדר תשפ"ג לפ"ק

פרנס החודש

הרב הערשל פריעד שליט"א מב"פ
לרגל אירוסים בנו המופלג בתורה ויר"ש
החתן אביגדור ג"י
למזל טוב ובשעטו"מ
זיה"ר שיזכה לבנות בית נאמן בישראל ולבנין
עדי עד

קובץ

אור התורה והחסידות
השיעור שנמסר
ע"י מורינו

ראש הישיבה שליט"א
בהיכל ישיבתנו הקדושה
פעיה"ק ירושלים תובב"א

י"ז ה' פרשת תרומה
ב' אדר תשפ"ג לפ"ק
ו"ז ד' פרשת תצוה
ח' אדר תשפ"ג לפ"ק

אור החסידות (תרומה):

שמחה ע"י התבוננות
עמ' א'

אור החסידות (תצוה):

החדרת האמונה בתוך הטבע
עמ' ז'

אור התורה (תרומה - תצוה):

יסודות בקריאת המגילה
עמ' י"א

ניתן להאזין לכל שיעורי ראה"י
במספר הישיר של קול הלשון
שמספרו: 073-3211-614

לתרומות והארות ניתן לפנות
אל הגבאים בישיבה
או בטלפון: 058-3261-422

ניתן לקבל את שיעורים זהקובצים
בדוא"ל ע"י שליחת בקשה לדוא"ל:

Ortv212@gmail.com

תודותינו נתונה לכל התורמים שיחיז
למען הוצאת הקובץ לאור

יו"ל בס"ד ע"י

"מכון אור תורה וחסידות"

להפצת שיעורי

הגה"ח רבי אהרן רובינפלד שליט"א

ראש ישיבה דחסידי בעלזא

פעיה"ק ירושת"ו

אור החסידות

נמסר ביום חמישי פרשת תרומה ב' אדר תשפ"ג לפ"ק

שמחה על ידי התבוננות

שאינו בשמחה הוא מרחק עצום מאד, ואינו דומה אדם כזה לאדם כזה, דהשמחה נותנת חיות, וחיות האדם מתבטאת עד למאד במידת השמחה שבו, דזה מראה על חיות האדם, ומאידך עצב הוא כעין מוות, כאדם מת, דמיתה ועצבות הולכים ביחד, אדם שהוא עצב חסר החיות שבו.

וע"י שמחה זוכים למעלות הרבה, וכמה דאמרי' בגמ' (שבת ל:), "אין השכינה שורה לא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה של מצוה", דע"י מידת השמחה זוכים להשראת השכינה, דבכל מצוה שאדם מקיים, וכן כשלומד ומתפלל צריך הוא להשראת השכינה וכמו שאומרים קודם המצוה "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה" וגו', והתנאי לכך הוא שמחה.

והנה הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, המכונה בשם 'שר בית הזוהר', הוא סבר דכל יהודי צריך ללמוד קבלה, ובספרו 'סור מרע ועשה טוב', כתב, דלכך אדם שהוא רגיל ללמוד חמשה דפים ביום יפחות וילמד שניים כדי שיוכל ללמוד את לימוד הקבלה, ובהוספות מהרצ"א שם (להרה"ק בעל הבני יששכר, אשר היה תלמידו ומחותנו), כתב דאי"צ לפחות מלימודו ואל ימעט מחמשה דפים, דהחוש מוכיח דכשאדם בשמחה ולומד בשמחה, אז מספיק הרבה מאד, וא"כ אם אדם רוצה ללמוד קבלה ילמד בשמחה ועי"ז ישאר לו זמן ללימוד קבלה, רואים מכך דהשמחה מחדדת מוחו של אדם ומרחבת דעתו.

שמחה נותנת כח לאדם, שמחה פותחת ראשו של אדם, וכמו שכתב רבי אהרן הגדול במכתב, דעצבות אינה עבירה, אך מה שעצבות מביאה אין שום עבירה יכולה להביא, ומכלל לאו אתה שומע הן, דאם עצבות יכולה להביא מה שדברים אחרים אינם יכולים להביא, א"כ שמחה מביאה מעלות הרבה שאין דברים אחרים מביאים.

חודש אדר זמן המסוגל לשמחה

בגמ' סוף תענית (כט.) "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", בביאור דברי הגמ' מבואר בפרי צדיק (להרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע), דהשייכות בין חודש אדר לחודש אב היא, דכשם שבחודש אב אירע בו האבל באחד מימי החודש ואעפ"כ נוהגים דיני אבלות כבר מתחילת החודש, דאז מתחיל דיני תשעת הימים, כמו"כ בחודש אדר שאירע בו השמחה ביום אחד, השמחה היא כבר מתחילת החודש וכל החודש כולו, וכדכתיב (אסתר ט' כ"ב) "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה", וגו'. ומבאר, דטעם הדבר דכל החודש בשמחה, (דמשא"כ בגאולת ניסן), הוא משום, דהגאולה באה ע"י ישראל, דמחיית עמלק נעשית ע"י ישראל, דהא נעשה הנס ע"י מרדכי ואסתר, והיהודים הרגו בשושן, הצוררים ועשרת בני הזמן, ובשאר המדינות שבעים וחמשה אלף, הכל היו מהעמלקים, וכיון שכך הגאולה מתייחסת לכלל ישראל, וכן היה אז קבלת התורה שבעל פה, וכמ"ש (שבת פח.), "הדר קיבלוה בימי אחשוורוש", דכל זה היה מתוקף קדושת ישראל (משא"כ בגאולת ניסן היה מצד ה' יתברך), וכל הדברים האלו, מחיית עמלק וקבלת התורה גורמים לשמחה, דעי"ז מקבלים ישראל מלכותו יתברך מצידם, ומזה באה השמחה, ועי"ז באריכות.

וכיון שכך, נשפע ויורד בחודש אדר מידת השמחה, והוא זמן מסוגל לקנות מידה זו, דבכל זמן יש את הענין הנשפע בו, וכיון דמשנכנס אדר מרבין בשמחה, א"כ הפשט הוא דהוא זמן המסוגל למידה זו, והחודש הזה הוא הזמן לחיזוק ועבודה במידה זו.

גודל מעלת השמחה

הנה ענין השמחה הוא ענין גדול עד למאד, המרחק בין אדם שהוא בשמחה לבין אדם

שמן הרע הוא והוא עצת היצר, נמצא ששמחה הוא ממש תנאי בעבודת ה'.

מקור השמחה מהיכן הוא נובע

ולכך צריך כל אדם לנצל את החודש הזה לעבוד על מידה זו, לפתוח את הלב והמח לקבל מידת השמחה, והתנאי הקודם לעבודה, הוא קודם כל שידע ששמחה הוא תנאי בעבודת ה' והוא ענין גדול מאוד, ואח"כ צריך התבוננות במידה זו, דע"י ההתבוננות יוכל לעבוד על כך.

דבעצם כשאומרים שצריך להיות בשמחה, אין זה כלל כעול וציווי על האדם שיהא בשמחה, דהא כל אדם מעצמו ורצונו רוצה הוא להיות בשמחה, דכל פעולות שהאדם עושה הם מחמת שרוצה להגיע לשמחה, (דמשא"כ שאר ציוויים היה אפשר לומר דהם עול על האדם, אך מידה זו ודאי דלא), כל עבודת העשיר להגיע לעשירות הוא מחמת שרוצה להיות בשמחה, וכך כל הפעולות כולם הם למטרה זו, וכיון שכך עבודת השמחה הוא רצון האדם. רק דצריך האדם לדעת מה מביאו לידי שמחה ומה להיפך, ויעשה האדם רק הפעולות שמביאות אותו לידי שמחה, ושאר חלקי האדם שאינם מביאים אותו לידי שמחה אותם ישבית האדם, דרק החלק המביאו לידי שמחה רק את החלק הזה יפעיל.

דבעצם כל הצלחה מביאה את האדם לידי שמחה, כשאדם נוחל הצלחה הוא נהיה בשמחה, והוא בין במילי דשמיא ובין במילי דעלמא, בפרנסה ושאר דברים, כשאדם מצליח זה מביאו לידי שמחה, וכ"ש ברוחניות כשאדם מצליח בתורה, שמבין הלימוד ומקשה קושיות, ומבין סברות ופלפול וכו', הרי"ז מביאו לידי שמחה, ד"פקודי ה' ישרים משמחי לב", א"כ יש לתורה מעלה וסגולה מיוחדת לגרום לשמחה, משא"כ כשאינו מצליח בלימוד, כגון שיש לו כשרונות חלשים, או יצר הרע של מובטלות, ומשו"ה אינו מצליח, א"כ מביאו הלימוד הזה לידי עצבות, מחמת שאינו מצליח בזה. ובכלל, כל דבר טוב מביא לשמחה, דברים שבאים מהיצר טוב, קדושה ותפילה, קרבת

ואף דליכא ציווי בתורה להיות בשמחה, מכל מקום בדרך עקיפה מצינו, דבפרשת כי תבוא כתי' אחר כל הקללות, דהם באים "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב", דלא שבאו מחמת שלא קיימו מצוות התורה, אלא משום שלא עבדו את ה' בשמחה ובטוב לבב, וכן כתי' "עבדו את ה' בשמחה", "רננו צדיקים בה'", דמבואר ענין השמחה בהם. ומי לנו גדול כהאר"י הק', שאמר דכל המדריגות שקיבל, הם על ידי שמחה של מצוה, דהיינו שלפני התגדלותו קיים מצוות בשמחה ועי"כ זכה לכל זה.

וכן מצינו דע"י שמחה התפילות מתקבלות ואפשר לפעול ישועות, וכמו שהיו צדיקים אשר היו להם ברחמים ששמחו במצבים שונים ועי"כ פעלו ישועות, ואף שאין אנו מבינים זאת ואין זה מהשגתינו, מ"מ רואים אנו ענין השמחה לפעול ישועות, וכן ידוע העובדא דרבי ר' בונים מפשיסחא זי"ע, שהלך פעם עם חסידיו וראו שנפל יהודי במים והיה נראה שכבר טובע, וצעק לו בבדיחותא שישלח לו דרישת שלום ללויתן, ועי"כ צחקו כולם, ומיד הצליח היהודי להינצל ועלה מן המים, והסביר אח"כ היהודי הק', דהיה מצב של עצבות ולא יכל להמשיך ישועה, אך ע"י שהתבדח ונהיו ע"י כך כולם בשמחה, יכל להמשיך ישועה לאותו יהודי.

השמחה היא תנאי בעבודת ה'

וענין השמחה היא ממש תנאי בעבודת ה', וכמ"ש הרמב"ם (בשמונה פרקים להרמב"ם פ"ה ג'), דמי שהתעורר עליו מרה שחורה, יסירה בשמיעת ניגונים ובמיני זמר, בטיול הגנות וכדו', ומכך רואים נחיצות הענין, דאף פעולות אלו צריך לעשות כדי להיות בשמחה, דאסור שיהא שלא בשמחה.

וענין השמחה הוא המודד לכל פעולותיו של אדם, דיכול לבחון בכך את עצמו אם עושה טוב או לא, האם מה שעושה בא מן הטוב או מן הרע חלילה, דאם פעולותיו מביאים אותו לידי שמחה אזי ע"פ רוב הוא סימן שדבר טוב הוא, אך אם אינו מביאו לידי שמחה אזי ידע

יאמרו לו שיעלה למעלה כדי לראות שהכל מובן והכל טוב, ולכן אל ישאל שום קושיא, ורק יאמר ויאמין דהכל לטובה הוא, ואין שום מקרה רע בעולם, זהו ההבנה במקרים גשמיים.

ריחוק מביא לידי קירוב - הבנת הטוב בקשיים ברחניות

וכן ברוחניות, הידיעה שאדם צריך, הוא, לדעת שכל ריחוק מביאו לידי קירוב, דהקשיים עצמם הופכים לו להאדם לטובה, וכמו שמצינו לגבי הענין של 'תשובה מאהבה', דזדונות נעשים לזכיות, נמצא דזדונותיו הם נעשות לו לזכיותיו, וכעובדא של בעל הקדושת לוי מבארדיטשוב זי"ע, שפגש פעם רשע וחוטא, ואמר לו הרה"ק ר' לוי יצחק, שמקנא הוא בו דכשיעשה תשובה (מאהבה) אזי יהיו לו זכיות ומצוות רבות כ"כ, וכן הוא אצל כל אחד, דהא כל אחד רוצה לעשות תשובה לבסוף, א"כ נמצא שלבסוף ישאר רק עם הרבה זכיות.

והוא גם דבר המובן ומסתבר, דהזדונות נעשים לזכיות, דכשאדם מחליט לעזוב את הרע ואת העוונות, היינו שהכיר כמה רע הוא הריחוק מה' ואינו טוב הוא, ומש"ה מחליט לחזור בתשובה, נמצא א"כ דהקירבה שלו להקב"ה עכשיו אחר החטא, הוא גדולה יותר מאשר קודם החטא, ומשו"ה נעשים זדונותיו לזכיות, דהם גרמו לו קירבה כ"כ אל הקב"ה נמצא דהם זכיות, ואפי' כשעובר עבירה גדולה הוא ג"כ מקרבו יותר לכשיחזור בתשובה, וכמה דאמרינן "והנה טוב מאד", זהו יצר הרע שטוב הוא מאד, וכדביארנו.

וכן הוא בכל דבר, דלמשל כשאדם שוכח הלימוד, זה שוברו, והרי בגמ' מבואר דמה שעשה הקב"ה שישכחו בני"א את לימודם הוא כדי שיחזור וילמד שוב ושוב בהתמדה, דאם לא היו שוכחים הלימוד והיו זוכרים הכל, אזי לא היו לומדים בהתמדה, ואכן יש אנשים שיש להם מח טוב וזוכרים ומבינים טוב הלימוד, ומשו"ה אינם מנצלים את הזמן, ויושבים בטל שעות ע"ג שעות ונקראים ת"ח שיודעים ללמוד, ולכן כשאדם שוכח לימודו,

אלוקים וכו', משא"כ כל דבר שעושה מצד הרע, זה לבד כבר מביאו לעצבות, עבירות וחטאים מביאים לידי עצבות, 'כל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם', אופל היינו עצבות, דהיינו רק פוגש ביצר הרע כבר הוא מביאו לידי עצבות.

הכלל, כשלונות מביאים את האדם לידי עצבות, כשאינו מצליח להתגבר ונכשל, ה"ז מביאו לידי עצבות, וכ"ש בתחילת דרכו של אדם שעדיין אינו מלומד במלחמת היצר ונכשל שוב ושוב, ה"ז שוברו ומביאו לידי ייאוש ועצבות.

על ידי הבנה פנימית יוכל להתגבר על העצבות

הדרך להתגבר על כך הוא ע"י התבוננות והבנה, דע"י שהאדם מסתכל בפנימיות ואינו מבין כל דבר רק בהבנה שטחית, ע"י זה יכול להתגבר על כל המכשולות ולהגיע לידי שמחה.

דהיינו, בגמ' ברכות (ס:), "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד", דהיינו שירגיל את עצמו לומר ולחשוב על כל מאורע וכל מקרה אפי' רע, דהכל לטובה, ואיכא מדרש פליאה, "צדיקים אינם אוכלים אלא מן הגזל ואומרים כדרלעמר", ואחד מן הפירושים הוא, דגזל ר"ת ג'ם זיו לטובה, וכדרלעמר ר"ת כ'ל מ'ה ד'עביד ר'חמנא לטב ע'ביד, והיינו שירגיל אדם את עצמו לומר על כל דבר 'כדרלעמר'.

דהא ידוע שכל הנקרה בעולם טוב הוא, שהקב"ה מנהג עולמו בדרך של 'איש בער לא ידע' וגו', ואף דברוב הפעמים אין משיגים זאת, מכל מקום פעמים שרואים שהכל לטובה, וכעובדא דמביאה הגמ' (שם), בר"ע שהלך לעיר עם תרנגול חמור ונר, עיי"ש, דלאחר מעשה ראה שהכל היה לטובתו, ולכן אף כשאינו מבין זאת ונראה לו שהוא דבר רע, מ"מ יאמר כל פעם שהכל לטובה, והכל טוב הוא.

שלמעלה רואים דהכל טוב הוא, וכמה שאמר אחד מנכדי הרה"ק מצאנו זי"ע, דאל ישאל אדם קושיות כלפי שמיא, דאם ישאל הרי

החיות, וכמו אז שהפכו ישראל עצמם את המצב וכמבואר לעיל מהר' צדוק זי"ע.

עצה להיות בשמחה

וזה לבד שהוא יהודי צריך לגרום שמחה לאדם, על אשר זכה להיות מן העם הנבחר, וכהמשל לעבד שהיה בבית המלך, ותפסו אותו על אשר הסתובב בעצבות, ושאל להם מדוע תופסים אותו הלא לא עשה כלום, ולא חטא כלום, אמרו לו, דזה שהוא מסתובב בבית המלך בעצבות זה החטא הגדול ביותר, שזוכה לשרת את המלך ואינו שמח רק עצב זה החטא הגדול ביותר, כמו"כ יהודי צריך שיהא בשמחה על עצם הדבר שזכה להיות מן העם הנבחר בן נבחר להקב"ה.

וכך על ידי ההתבוננות בהנפק"מ בין יהודי לגוי, זה לבד צריך להביא לידי שמחה, וכהעובדא דהרה"ק ר' זושא מאניפולי זי"ע, שבירך בביהמ"ד ברכות השחר ולא בירך את ברכת 'שלא עשני גוי', ושאלוהו אח"כ מדוע לא בירך ברכה זו, אמר להם שבבוקר כשהסתכל מהחלון ראה גוי, ולא היה יכול להתאפק ובירך בכוונה ובשמחה עצומה ברכת 'שלא עשני גוי', על כך שזכה והוא חלק מן העם הנבחר.

ועל אחת כמה וכמה, מי שזכה לשבת בביהמ"ד וללמוד תורתנו הק', וכ"ש שיושב בישיבה ולומד, וב'חסידישע ישיבה', על אחת כמה וכמה שצריך להיות בשמחה גדולה ועצומה עד למאד על הזכיה שזכה, ועל אף שאינו יודע עדיין את כל התורה ואפי' אם אוחז רחוק מזה, ומכל מקום קודם כל יהא בשמחה, דבלא שמחה בודאי שלא יגיע לכך, ורק עם שמחה יזכה לדעת וללמוד.

והשמחה האמיתית היא בתורה ועבודה, ואף שאפשר למצא שם עצב ועגמת נפש, מ"מ צריך לדעת דכל כשלון היא הכנה להצלחה, ואפי' כשאינו רואה ומבין זאת מכל מקום יאמין בכך, ויהא בשמחה.

וה' יתברך יעזור שבאמת יהפך לשמחה,

שיהא "יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה'

במעשיו", במהרה בימינו, אמן.

ולפעמים יכול לשכוח מסכתא שלימה אשר למד במשך זמן ארוך, וזה גורם לו עצב, אזי יחזק עצמו ויחזור שוב ושוב דזהו המטרה, שינצל את הזמן וילמד עוד ועוד, וכן הוא בהבנת הלימוד, וכן הוא בכל ענין, שיכול להתבונן ולראות את הטוב בדבר זה, דהחולשה מביאה המעלה, ואפי' אינו רואה, צריך הוא להאמין בכך, דכל דבר הנראה רע טוב הוא, ועי"כ יוכל להיות בכל מצב שהוא, בשמחה.

העבודה בחודש זה להפוך היגון לשמחה

וזה מה שהיה בחודש אדר דכל המאורע שקרה בימי אחשורוש, ונראה כרע מאד, דהמן ואחשורוש גזרו גזירה ורצו להשמיד ולהרוג את כל היהודים, הכל נתברר דלטובה היה, ד'נהפך פורינו', ולא רק דהכל נתבטל רק דזכו ע"י זה למחיית עמלק, 'ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם', ומחו את זכר עמלק, וזה היה הרי קודם בנין בית שני, וידוע דקודם התגלות צריך למחיית עמלק, דקודם מתן תורה היה מחיית עמלק, וכן קודם לבנין בית ראשון על ידי שאול, וכן קודם בית שני ע"י מרדכי ואסתר, וכן יהיה לעתיד לבא, דזה ענין המשיח למחות את עמלק.

ונמצא דהיה מוכרח שיהיה מחיית עמלק קודם לבנין הבית שני, ומשו"ה קרה כל המאורע, שסיבב הקב"ה שיגיעו היהודים לשפל המדרגה ולמצב קשה זה, והיה יגון גדול מאד "והעיר שושן נבוכה", והפך הקב"ה הכל מיגון לשמחה, "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה" וגו', דאכן בשעת היגון נראה הוא כיגון ורע מאד, אך לאחמ"כ מתברר דהוא היה רק הכנה לשמחה גדולה.

וזהו הלימוד לכל יהודי דכשרע לו ברוחניות ובגשמיות, ידע דזהו הכנה לדבר טוב מאד, וזהו לימוד דאין כזה עת של שמחה ועת שהוא להיפך, ותלוי במצב שהוא, דבכל עת צריך שיהיה בשמחה.

וזהו העבודה בחודש אדר, דאפי' במצבים הללו שנראים כרע וגורמים לו עגמת נפש, אפי' אז ימצא את נקודת השמחה, את נקודת

אור החסידות

נמסר ביום ד' תצוה ח' אדר תשפ"ג לפ"ק

החדרת האמונה בתוך הטבע

ממש מהימים הנעלים בשנה, כמ"ש בתיקוני זהר, דיום הכיפורים הוא כ'פורים, דשמו בא מהשם פורים, וכן בגמ' "הדר קיבלוה בימי אחשורוש", שקיבלו אז התורה מאהבה, משמע דבשבעות בקבלת התורה לא היה עדיין בשלימות, ורק בפורים קבלו את שלימות התורה.

הנה, חג הפורים הוא כולו לבושים, "ומרדכי יצא בלבוש מלכות" וגו', כל המגילה הוא לבושים, וכל יום הפורים מולבש במלבוש חיצוני, דסיפור המגילה נשמע כסיפור ומעשה בעלמא, וכך יום הפורים, משתה ושמחה, ואדם יכול להימשך אחר דברים חיצוניים אלו ולא להשיג את פנימיות הענין.

אשר על כך צריך להתמקד בפנימיות היו"ט ד"הדר קיבלוה", ואמת דשמחת הפורים הוא שמחה יתירה מבשאר הימים, אך כל זה הוא בתנאי שיבינו את מהות הפורים ושישאר הדעת ויוכלו לינוק מן הקדושה ומן האור וישאר מן הקדושה לימים הבאים.

וכן בגמ' מגילה (י:), "ר' יונתן פתח לה פיתחתא להאי פרשתא, וכו', רבי שמואל בר נחמני פתח לה, וכו'", דכל אמורא פתח ודרש ממקום

נחיצות ההכנה קודם הפורים - דכולו פנימיות הנה קודם לכל יו"ט, ידוע דצריך האדם להכין עצמו וללמוד ענין החג כדי לזכות להשפעת החג ולקבלה, וקל וחומר לחג הפורים דצריך הכנה והבנת הענין קודם החג, דבכל המועדות, החיצוניות הוי כעין הפנימיות, דהיינו כגון ביום הכיפורים שהוא יום מחילה וסליחה, החיצוניות והפעולות שעושים ביום זה הם, תפילה וצום, ובקשת סליחה ומחילה וכו', דהם מבטאים את פנימיות החג שיתכפרו עוונותינו, וכך בכולם, בשבעות כל המצב ביום זה הוא סביב קבלת התורה, האקדמות ועשרת הדברות, וכן הלאה.

ולכן אפי' לא הכין את עצמו קודם למועד ולא למד ועסק בעניני החג, יכול הוא בשעת מעשה להתעורר בענין החג ואף דודאי דאינו דומה עם הכנה לבלי הכנה, אך מ"מ הפעולות יכולים לעורר אותן.

משא"כ בחג הפורים, אם הוא ללא הכנה הוי ממש "העיקר חסר מן הספר", דהחג עצמו מלובש בהרבה לבושים והרבה פעולות חיצוניות דלכא"ו בלא התבוננות אינם מבטאים את פנימיות המועד, דכפי הידוע הוא

קיום מצוות חייב איניש לבסומי באופן הראוי

1

והנה איכא נמי המצווה דחייב איניש לבסומי בפורי'א עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ונשאלת הקושיא וכך תמהו המפרשים, דאיך יכול להיות דצריך להיות במצב של חוסר דעת, עד דלא ידע, הא בלא דעת אין אדם יכול לקנות שום דבר טוב, "דעה חסרת מה קנית", דאדם בלא דעת הוא כבהמה, ואכן יש שפי' באמת, דהנא תנאי לשתייה ד'עד דלא ידע' ולא עד בכלל, דאם יגיע למצב של לא ידע אז לא יהיה טוב, אך אחרים פי' באופן אחר וכך הפשטות היא לא כך.

ויש שביארו דאכן זה נאמר רק לבנ"א גדולים ממש, צדיקים, דכשמניחים את הדעת אז יוצא דביקות מסוימת אל הקב"ה, וכך יש ענין ליהודים כאלו לשנות יין עד דלא ידע שיאבדו את הדעת כדי שיוכלו לעבוד את ה' בדביקות ובלא דעת. אך באנשים פשוטים אין צריך להרחיב, ופוק חזי, אנשים שמשתכרים ושותים הרבה, ומגיעים למצב של עד דלא ידע, ואין יוצא מהם שום שמץ של קדושה, ומדברים סתם דיבורים בטלים ומבוטלים, סתם שגינות והוללות וסתם טפשות, והרי כל טפשותו שמצליח להסתיר במשך השנה מתגלה ביום הפורים.

ואכן יש מקומות שמאד הקפידו על כך ובפרט בבעלזא הנהיגו, שלא גרסו ואינם יודעים מן ה"חייב איניש לבסומי", והוא דבר טוב מאד, ובפרט בעת התפילה עריכת השלחן, והוא ממש מתנה לכל בעלזער חסיד, וכן ידוע העובדא אצל כ"ק מרן מהר"י זיע"א, שביום הפורים רצה א' מן החסידים לשמח וזרק גפרור לתוך השרף, ומאד חרה למרן והקפיד על כך.

אשר על כן לא יחשוב אחד דהוא חכמה לצאת מן הגדול הזה, מחמת שרואה דברחוב איין אנשים נוהגים כך ומשתכרים, ואל יהא חכם לשנות ולהשתגע כיון שרואה ברחוב אחרת ששותים ולבשים בגדים מוזרים, וחושבים שעי"כ יקנו משהו.

ולכך טוב להישאר כמו שחינכו אותנו "בתוך עמי אנכי יושבת", ואפי' אם "עד דלא ידע" הוא כפשוטו מ"מ הלכה ואין מורין כך, "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך".

² וזה ברור דאלו ששותים לא נשאר להם שום זכר מן הפורים דיושנים וכו' ואין נשאר להם כלום.

הריגת היהודים, נהפך הוא מן הקצה לקצה, דלא רק שביטלו הגזירה, רק ד"נהפוך הוא", דגזרו להרוג את כל צוררי היהודים ועם העמלקי, וזה ממש פלא מדוע עשו כן.

וכך יש שפי' כל פסוק ופסוק דמסתתרים בו דברים נפלאים ועמוקים, והכל היה בהדרגה, ובמהלך מחושב, כל המאורעות וכל מה שקרה, ולכן הקורא את המגילה למפרע לא יצא, וכמ"ש בספרים, דאם קוראו למפרע הרי לא הועיל בכך כלום, דסדר קריאת המגילה הוא כדי לראות איך שנתגלגלו כל הדברים עד להישועה הגדולה.

עכ"פ ההתנהלות היתה בדרך הטבע, וזה הביא ההכרה להנהגת ה' בתוך הטבע, שהכירו איך שהכל עשה ה' בהנהגה טבעית, וזהו פי' "ראו כל אפסי ארץ", ד"ארץ" היינו הטבע, ו"אפסי" היינו חזק, דהיינו שהכירו דתוקף הטבע הוא הכל בהנהגה ובהשגחה אלוקית, [משא"כ ביציאת מצרים לא הכירו בהנהגה זו וכדנב"ל], ולכך קבלו אז את התורה מאהבה, עיי"ש בקדושת לוי ההסבר באריכות.

אמונה בכלליות ואמונה בפרטיות

בפשטות כל ענין הניסים, נראה דהוא לצורך ישועה, דכיון שהיו צריכים לישועה כגון ביציאת מצרים, על כך נעשה להם נס ונבקע להם הים כדי לברוח מן המצריים, אך הוא יותר מכך, דכל ענין הנס הוא, כדי לחזק ולרומם את אמונת היהודי בהקב"ה, ההכרה במציאות ה' יתברך, ואף דישראל מאמינים בני מאמינים הם, מכל מקום יש כאן הרבה מדריגות, ולכן נתן הקב"ה את חג הפסח לחיזוק האמונה, כמו שבכל יו"ט יש את הענין שנתן לנו הקב"ה מתנה לחיזוק ענין זה, וכך הוא בחג הפורים לחיזוק האמונה, אך באופן אחר.

דיש ב' סוגי אמונה, יש אמונה בכלליות ויש אמונה בפרטיות, אמונה בכלליות מחויבים גם אומות העולם דהוא שהקב"ה ברא את העולם, והכל נעשה על ידיו, וכך הוא דהוא משגיח ויודע מעשיו כל אחד ואחד וכו', דאמונה זו נתחזקה ע"י הניסים שהם לא בדרך הטבע, וכגון קריעת ים סוף שנבקע הים,

אחר, ומבאר הגה"ק ה'חתם סופר' זי"ע, דנתאספו האמוראים קודם פורים ועסקו בענין תקפו של נס, ואור הפורים, וכל אחד דרש דרשות, ומביאה הגמ' רק את הפתיחה של כל אחד, עכ"פ מה שרואים זה שהכינו עצמם קודם זמן הפורים בהכנת הלב והמח.

בפורים היה הנס תוך הטבע

אחד מם היסודות של ימי הפורים, וכך מובא ב'קדושת לוי' (קדושה ראשונה), הוא ע"פ מה שכתב בגמ' (שם יא.), "רבי יוחנן פתח לה האי פיתחתא, 'ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו', אמתי ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלוקינו, בימי מרדכי ואסתר", דהיינו, דאחר נס הפורים הכירו בכך שה' הוא השולט והכירו בתוקף כוחו וגבורתו.

ולכאז' צ"ב מדוע דייקא אחר נס הפורים אז הכירו בכך, הלא כבר היו ניסים יותר מאשר בימי מרדכי ואסתר, קריעת ים סוף ויציאת מצרים, ושמש וירח דום בימי יהושע, וכו', ומה שנתנה נס הפורים.

והביאור בכך הוא, דיש שני מיני ניסים, הא', ניסים נגלים, הב', ניסים נסתרים, ניסים גלויים היינו, כגון קריעת ים סוף ויציאת מצרים, ששידד הקב"ה מערכות הטבע ונגלה לעין כל הניסים והנפלאות, וכן נס חנוכה היה מחוץ לדרך הטבע, נס פח השמן וניצחון החשמונאים דהיה ממש מחוץ לדרך הטבע, משא"כ בנס הפורים כשמסתכלים באופן שטחי הוא ממש בדרך הטבע, ובפשטות לא שידד הקב"ה את מערכות הטבע והכל התנהל באופן טבעי.

אכן כשמתבוננים איך שהתגלגלו הדברים ובמהלך כל סיפור המגילה, אז רואים דהכל הוא נס ופלא, שחידש הקב"ה חידושים ע"ג חידושים, כל מעשה הריגת ושתי הוא ממש פלא שהרג המלך את המלכה ללא סיבה מוצדקת, וכך לקיחת אסתר למלכה במקום ושתי הוא ג"כ תמוה, שלקח ש"אינה מגדת את עמה ואת מולדתה", וכו', שמסרבת להגיד וזה ממש מרידה בכבוד המלכות, ואעפ"כ לוקחה למלכה, "ותמצא חן בעיניו", וכך סיפור הישועה הוא נפלא, דכשביטלו הגזירה של

בני'וצר חסד' (להרה"ק מקאמרנא), דכל היסורין שבאים על האדם היינו שהקב"ה מדבר איליו, ואינו באופן גלוי כבמעמד הר סיני וכמו שדיבר לאברהם, רק בדרך הסתרה, ואם עוש תשובה א"כ מראה ששמע בקול ה' שדיבר איליו ועשה תשובה, ואף שא"א לדעת בדיוק על מה לעשות תשובה, אך עכ"פ יתלה בביטול תורה, משא"כ כשאינו שם ליבו לכך ה"ה מחלל שם שמים שהקב"ה מדבר איליו ואינו שם ליבו לכך, ואף דאינו באופן גלוי, אך הוא הוי שם שמים בסתר, והוי חילול ה' בסתר, וזהו הפי' נפרעין ממנו בגלוי, דאם לא יבין ביסורין שאינם ידועים, יצטרכו להביא עליו יסורים גדולים שיהיה בגלוי.

אשר על כך טוב יותר שכבר ישים אל ליבו יסורים קטנים הבאים עליו שלא יצטרכו לפרוע ממנו בגלוי.

וכל זה בנוי על הענין שכל דבר הוא בהשגחה פרטית, דלא רק שהקב"ה ברא כל דבר, רק דכל דבר הנעשה הוא כדי להתקרב אליו ית"ש.

ההשגחה המופלאה בנס הפורים

ובפורים לבד היה ענין זה, דבגמ' (שם יא:), "שאלו תלמידיו את רשב"י, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה", ומבארת שם הגמ' בכמה אופנים, מקשה הבני יששכר, דמהיכן לקחו תלמידיו הנחה זו דנתחייבו כליה, שנגזר למעלה כך, ומשו"כ צריך לחפש חטאים שגרמו לכך, והרי רק המן ואחשורוש גזרו זאת, ומאן יימר דצריך לחפש חטא, ומפרש עפ"י הגמ' בב"ב (דף י'), דרב פפא רצה לעלות בסולם, ונשבר אחד משלבי הסולם, ואמר דכמעט נתחייב סקילה כמחללי שבתות, והלך ופשפש מדוע היה צריך ליענש בעונש זה, אמר לו רב חייא בר רב, דלא נתן צדקה לעני, וכל המעלים עין מן הצדקה כעובד ע"ז, ואכן נזכר שהיה כך.

מבואר דאף שלא נפל, וכמעט נפל, אעפ"כ היה סיבה לכך, דזהו דרכם של צדיקים דכל דבר נעשב בהשגחה פרטית, והרבה פעמים אפשר להבין מדוע באו, וכך היה במעשה דפורים, שהבינו כלל ישראל דכל מה שנעשה הוא

והכירו בכך כל העולם, "שמעו עמים ירגזון", וגו', דזה חיזוק בעיני כולם ההבנה וההכרה, שהקב"ה הוא ברא עולמו, והוא ברא את הטבע, ולכן יכול גם לשנותו, וזה מחזק הענין דיש מנהיג לבירה, התגלות זו נעשית ע"י ניסים שלא בדרך הטבע.

ואמונה בפרטיות היינו חיי אמונה, דלא רק שלא יהיו לאדם השקפה מוטעית, ויכיר בהאמת, רק דבמשך היום יחיה עם אמונה, שיכיר כל הזמן דכל תכונות נפשו כל עליותיו וירידותיו הכל בהשגחה ולהכל המטרה והכוונה.

ענין חיי אמונה - בהרחבה

כפי הידוע בספה"ק, דענין חיי אמונה זהו ממש השורש לעבודת ה', לשים הדגש דהקב"ה מנהג עולמו בהשגחה פרטית, דהוא משגיח בעליונים ובתחתונים, ומה שנעשה בכל צעד ושעל כל העולם בכלליות ואצל כל אדם בפרטיות ברוחניות ובגשמיות, הכל נעשה בהשגחה מכוונת, ומדויקת בפרטי פרטות, ולא בדרך מקרה.

בדרך העולם, כשבאים לאיש יסורים, מיד הולך הוא אצל הרופאים, שיבדקו מהיכן באים עליו, והולכים לצדיק שיתפלל בעדם, אך בגמ' כתי' (ברכות ה.), "אם אדם רואה שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו", ומפרש הבני יששכר, דאפילו כשכבר רואה, דהיינו שעדיין לא באו ועדיין לא כואב לו, כבר אז יפשפש במעשיו, דאין הקב"ה רוצה ליתן יסורים לאדם, רק "כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מייסרך", דרוצה להיטיב עימו ורוצה ממנו משהו, "אשרי הגבר אשר תייסרנו קה", שמע בני מוסר אביך - מוסר וייסורים באים מאותו שורש.

בגמ' בערכין, היכי דמי יסורין, כגון שהכניס ידו לארנק ורצה להוציא ב' מטבעות ויצא רק אחד, זה נקרא יסורין, דיסורי הקב"ה באים כדי לקרב את האדם איליו, וא"כ כל דבר ומקרה קטן שקורה לאדם באים למטרה זו, ד"כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מייסרך".

וכן מ"ש באבות (פ"ד מ"ד), "כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי", וביאר בכך

נס בתוך הטבע מביא לחיי אמונה

ולכן כשהיה נס בתוך הטבע זה מביא לאדם שמחה יתירה לחיות עם אמונה, ומר' העניך מאלכסנדר זי"ע מובא, דטבע הוא מלשון טביעה, דלא ישקע האדם בתוך הטבע, רק יראה אז את ההשגחה, וזה מה שראו בפורים, בתוך הטבע ראו את הנס, שראו את הקב"ה בכל הטבעים, וזה גורם לשמחה, דאין דבר של טוב ורע, דתמיד שוה הוא.

ובחודש אדר הוא הזמן שהקב"ה שולח את האמונה בתוך הטבע וזהו הזמן להתחזק בכך, וכמ"ש בבני יששכר, "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר", דכשיתעסק בפרנסה צריך לדעת דהכל בהשגחה, ואין תלוי בפעולותיו, דהכל מושגח, ואם יחיה עם אמונה ואל ישקיע בפעולותיו, ויטע בהן אדר, האמונה שבתוך הטבע שמאיר בחודש אדר, כי אתה חיי, הקב"ה מנהג את האדם, והכל טוב.

ה' יעזור שנחיה בחיי האמונה בתוך הטבע ונזכה עי"כ לניסים מעל לדרך הטבע, ופורים הוא זמן של מחיית עמלק, שאז יהיה ה' שלם וכסאו שלם, במהרה בימינו, אמן.

בהשגחה פרטית, והוא על חטא שהיה, ומשו"כ פשפשו ומצאו על מה נגזרה הגזירה, דמה הנעשה למטה מורה על מה שנעשה למעלה.

נוענין ההשגחה הוא באופן נפלא, וכמו שכתב החת"ס, דנס הישועה באה בשעת החטא, דע"י הסעודה נגזר עליהם כליה, ואז כבר התחילה הישועה שהרג אחשוורוש את ושתי ומשם נשתלשלו כל הענינים, דכבר אז הכין הקב"ה את הישועה].

ומכאן צריך ללמוד, דלא די בהשקפה של אמונה, רק צריך לחיות עם אמונה, וזה מאיר בחג הפורים, לחיות עם אמונה בתוך אפסי ארץ, דאם יש לו חיי אמונה, אזי כל המקרים שווים אצלו, אין מקרה טוב ומקרה שאינו טוב, דהכל בהשגחה, ואם דאם רע הוא שונה קצת, אך צריך ללמוד לחיות עם הקב"ה בכל מצב, "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך", בכל מידה ומידה שהוא מודד לך אפילו הוא נוטל את נפשך, וכן פי' בשם הבעש"ט, "שיויתי ה' לנגדי תמיד", שיויתי - שוה הוא אצלו, ה' - כשהולך במידת הרחמים, לנגדי - וכשהולך הפוך ממידת הרחמים, תמיד - מידת ההשתוות תמיד.

אור התורה

נמסר ביום ה' תרומה ב' אדר תשפ"ג לפ"ק
וביום ד' תצוה ח' אדר תשפ"ג לפ"ק

יסודות בקריאת המגילה

ענף א' - חציו בשמיעה וחציו בעניה בברכות
ובקריאת המגילה

א. קושיית הקהילות יעקב על המג"א - מאי
שנא קריה"מ מברכהמ"ז

נפסק במג"א וכך פשוט המנהג, דמי שלא שמע
מהבעל קורא כמה תיבות, כגון שהיה רעש
מהכאת הנעשים בהזכרת המן, משלים אותן
לבדו, אפי' שלא מתוך הכתב, ועד רוב יכול
להשלים שלא מתוך הכתב.

ומקשה הקה"י עליו (ברכות י"א) דהרי התוס'
בברכות (מו.), אומרים וכן נפסק בשו"ע (סי' קצ"ד
סעי"ג), שא"א לצאת ברכה חציה בשמיעה
וחציה בעניה, והדיו מוסב כלפי ברכהמ"ז
דהדין הוא שאם יש שם אנשים שאינם יודעים
לברך בעצמם יכול א' להוציא את השני,
ויכולים להתחלק לשלושה שכ"א יברך ברכה
אחת, [שלוש ברכות הראשונות שהם מדאורייתא],
אבל אם כ"א יודע רק חצי ברכה, אין הם
יכולים לצאת יד"ח אחד מהשני בשומע
כעונה, דא"א לצאת ברכה אחת חציה
בשמיעה וחציה בעניה.

ואמאי פוסק המג"א גבי מגילה דיכולים לצאת
חציה בשמיעה וחציה בעניה, ומה נשתנה
קריה"מ מברכהמ"ז.

הנה יש מצוה מדברי קבלה לקרות את
המגילה ביום ובלילה, ויש להקדים בזה דבר
פשוט דחלוקה היא מצות קריאת המגילה
ממצות קריאת התורה, דקריה"ת היא חובת
ציבור ובפשטות אם החסיר היחיד לשמוע
חלק מהקריאה אינו חייב להשלים מה
שהחסיר, משא"כ קריאת המגילה היא חובת
יחיד לקרות את המגילה, וחייב כ"א לקרות
את כל המגילה מ"ויהי בימי אחשוורוש" עד
"ודובר שלום לכל זרעו", בלא להחסיר תיבה
אחת ואם החסיר לא יצא יד"ח.

אמנם ישנו דין של שומע כעונה דיכולים
לצאת יד"ח ע"י שמיעה, ובדין זה יש הרבה
פרטים, כהא דצריך המשמיע לכוון להוציא,
והשומע צריך לכוון לצאת, ואגב אורחא נציין
כאן דין נחוץ שאינו ידוע כ"כ, שכשיוצאים
יד"ח ע"י שמיעה צריך לכוון המילים
ששומעים, וכגון בקידוש שיוצאים יד"ח ע"י
שומע כעונה, צריך השומע לרכז את מחשבתו
במה ששומע ולא להסיח דעתו, ואם מסיח
דעתו ועל אף שנכנסו המילים לאוזניו אינו
יוצא יד"ח.

נשתנה מכל הנ"ל מצות תקיעת שופר
דהמצוה היא לשמוע קול שופר ולא לתקוע,
והרבים יוצאים יד"ח ע"י השמיעה בלא דין
שומע כעונה.

³ יש נידון בין האחרונים אם קריאת המגילה בלילה היא מדברי קבלה או מדרבנן.

⁴ הפשטות בפוסקים היא ככתוב בפנים שקריאת המגילה היא חובת קריאה, אמנם בספר ציונים לתורה להגר"י ענגיל זצ"ל, (כלל ט' ד"ה
והנה מצאתי), מוכיח מדברחי הר"ן (פסחים דף ז'), דמצות קריאת המגילה היא מצות שמיעה גרידא כמו שופר, דמקשה הר"ן מאי שנא
קריאת המגילה דמברכים על מקרא מגילה מתקיעת שופר שמברכים לשמוע קול שופר, ולכאורה התי' פשוט דקריאת המגילה היא מצות
קריאה ולא שמיעה, אלא מוכח כנ"ל.

⁵ אמנם יש עצה שיסתכל השומע לתוך זמירות, דאז אפי' שמסיד דעתו כיון שרואה כל מילה ומילה ששומע מתוך הכתב שפיר יוצא
יד"ח.

⁶ אמנם כבר ייסדו האחרונים (האבנ"ז השאג"א ועוד), מזה דאין יוצאים בתקיעת קטן או אשה דהמצוה אינה רק שמיעת קול גרידא אלא
צריך לעשות פעולה לקיום המצוה והיא התקיעה ולכן צריך התוקע להיות בר חיובא, ואכהמ"ל.

⁷ וכאן המקום להעיר דצריך להיזהר שזה יהיה על הסדר ולא למפרע, ואינו יכול להשלים אם כבר שמע ההמשך אלא ישלים בעצמו
עד המקום שהבעל קורא אוחז שם.

ג. תי' הגאון ר' שלמה זלמן - החילוק בין חצי ברכה להזכרה

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספרו 'מנחת שלמה' (סי' כ'), מתרץ את קושיית החזו"א על הרעק"א דאח"כ שחצי ברכה א"א להשלים בעניה, אולם הזכרה שפיר אפשר להשלים באמירה, ולא חשיב חציה בשמיעה וחציה בעניה.

ולכן כשיוצאים מאשה ברכהמ"ז בשומע כעונה דא"א לצאת ממנה הזכרת ברית ותורה דהיא פטורה מזה, שפיר אפשר להשלימן לבד דהן רק בגדר הזכרה ולא חלק מעצם הברכה. נאמנם לא נתיישב בזה קושיית הסטייפעלער על המג"א, איך יכולים לצאת יד"ח קריה"מ חציה בשמיעה וחציה בעניה, ויתבאר בעז"ה לקמן].

עובדא הוה כהאי גוונא, אתמול שהיה ר"ח ונתעורר שאלה בא' שהתחיל סעודתו בבין השמשות והשלים את הסעודה בלילה, דיש ספק אם יכול להזכיר יעלה ויבוא בברכהמ"ז, והשאלה היתה האם אני שהתחלתי את הסעודה קודם השקיעה יכול להוציא אותו ביעלה ויבוא ע"י שומע כעונה.

דיש לדון אם יחשב חציו בשמיעה וחציו בעניה, והנה לפי יסוד הגרש"ז הנ"ל דיש חילוק בין חצי ברכה להזכרה בעלמא, יכול שפיר הלה לצאת יעלה ויבוא בשומע כעונה דזהו רק הזכרה גרידא.

ד. תי' הסטייפעלער והגאון ר' שלמה זלמן - א"א לצאת מא' שלא בירך ברכה שלימה

הקהילות יעקב (שם) והגרש"ז אויערבאך במנחת שלמה (שם) אומרים חידוש נפלא לתרץ את המג"א מהו החילוק בין קריה"מ

ב. קושיית החזו"א על הרעק"א - איך יכולים לצאת יד"ח בשומע כעונה ולהשלים ברית ותורה בעניה

הגמ' בברכות (כ:), מסתפקת אם נשים יכולות להוציא אחרים יד"ח בברכהמ"ז, ופי' בתוס' דכיון שאומרת הגמ' (מט.) דמי שלא אמר ברית ותורה היינו מי שהחסיר לומר בברכת הארץ "על בריתך שחתמת בבשרינו ועל תורתך שלימדתנו" לא יצא יד"ח, ונשים הרי פטורות מברית ותורה ממילא חשובות כאינו מחוייב בדבר שאינו מוציא את הרבים יד"ח.

הרעק"א בדרוש וחידוש אומר דעל אף דלא איפשטא התם הך בעיא, אולם זה ברור שאם יוצא יד"ח מאשה צריך לומר לבד ברית ותורה, דמזה ודאי פטורות ואינן יכולות להוציא אחרים בזה.

ומקשה החזו"א על הרעק"א מהתוס' הנ"ל (אות א'), שא"א לצאת ברכה אחת חציה בשמיעה וחציה בעניה, איך אומר הרעק"א שיכולים לצאת כל הברכה מאשה ולהשלים ברית ותורה, הרי נמצא שיוצא חצי ברכה בשמיעה וחצי ברכה בעניה.

הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל ב'מקראי קודש' יצא לחדש דהרעק"א סבירא ליה כרש"י שם, שמפרש את הגמ' בדף מו. באופן אחר דמוכח דלא סבר מיסודו של התוס' שם שא"א לצאת חציו בשמיעה וחציו בעניה, ולכן אומר הרעק"א דיכול שפיר לצאת יד"ח באופן שכל הברכה היא בשמיעה וברית ותורה בעניה.

⁸ ה"ה אולי אפשר לבאר פלוגתת רש"י ותוס' שם כפי שגילה ה'מקראי קודש' האם אפשר לצאת חציו בשמיעה וחציו בעניה, לפי החקירה הידועה מהו הגדר של דין שומע כעונה אם השמיעה מתחשבת לשומע כדיבור ממש, או שיוצא יד"ח בשמיעה כמו כדיבור, דהתוס' ס"ל דשומע כעונה הוא רק דין שהשמיעה מועלת כדיבור וממילא אפשר לומר דא"א לצאת חציו בשמיעה וחציו בעניה דנמצא שחצי הברכה הוציא מפיו וחצי הרבכה רק שמע, משא"כ רש"י ס"ל דשומע כעונה היא כעונה ממש, והשמיעה היא כדיבור ממש וא"כ יוצא יד"ח אף כשחציו בשמיעה וחציו בעניה דהרי אף מה שמע חשיב לו כדיבור ממש ומה חסר כאן. אמנם לפי המבואר לקמן מהלך הקה"י והמנח"ש דהחיסרון של חציו בשמיעה וחציו בעניה היא שאין כאן שם ברכה שנוכל לומר ע"ז דין שומע כעונה, לא נראה לומר דשמיעה היא כדיבור ממש דא"כ הרי יש כאן ברכה שלימה דהוא משלים את ברכתו בשמיעת החצי השני ושפיר יכול השני לצאת את החצי הראשון בשומע כעונה דהרי מ"מ יש כאן ברכה שלימה, אמנם אין זה מוכרח דעל אף ששומע כעונה היא כדיבור ממש מ"מ נצרכים אנו בזה לדין שומע כעונה וכדי שיהיה כאן שם ברכה צריך שיהיה ברכה ראויה כמות שהוא בלא חידושי דינים.

⁹ והא ראייה דאשה אינה אומרת את זה, מוכח דזהו רק הזכרה, ועצם הברכה הוא "שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה", וברכת את ה' אלוקיך על הארץ הטובה וגו', באה על הארץ ועל המזון וכשמה כן הוא ברכת הארץ והשאר הם רק הזכרות.

אין לזה שם ברכה שאפשר לומר בזה דין שומע כעונה, משא"כ קריאת המגילה כשהקריאה מתחלקת בין ב' אנשים אה"נ שבקריאת חצי מגילה אין מקיימים שום מצוה מ"מ קריאת חצי מגילה חשובה חצי מצוה, ואפשר לצאת מהקורא ע"י שומע כעונה, משא"כ בברכות חצי ברכה אינה חשובה כלום וגדר ברכה הוא רק כשמברך לפי המטבע שטבעו חכמים בברכות, ודו"ק.

ענף ב' - חיוב נשים בקריאת המגילה

א. האם יכולות להוציא אחרים יד"ח

הנה הגמ' במגילה (ד.)¹⁰, אומרת אריב"ל נשים חייבות בקריאת המגילה שאף הן היו באותו הנס, ובערכין (ב: ג.)¹¹, אומרת הגמ' על הא דקתני במתני' התם "הכל כשרים לקרות המגילה לאתווי מאי לאתווי נשים", ומפרש רש"י שם שיכולות להוציא זכרים יד"ח כיון שאף הן היו באותו הנס.

אמנם התוס' מביאים בשם הבה"ג שמביא בשם התוספתא שטומטום ואדרוגינוס אינם מוציאים את הרבים יד"ח ואומר הבה"ג שה"ה נשים על אף שחייבות בקריאה"מ אינן מוציאות את האבים יד"ח.

כמו"כ נפסק בשו"ע (סי' תרפ"ט סעי"ב), "יש אומרים שנשים אינן מוציאות את האנשים". ויש להבין פשר הדבר אם חייבות הן אמאי אינן יכולות להוציא את הזכרים יד"ח.

ב. מהלך הרא"ש - נשים חייבות שמיעה ולא

בקריאה

הרא"ש פ"ק דמגילה (סי' ד.)¹², מביא בשם הבה"ג הביאור בדברי התוספתא שנשים אינן יכולות להוציא את האנשים יד"ח, שנשים אינן חייבות בקריאה אלא בשמיעה, וממילא אינן יכולות להוציא את האנשים, דלא אמרינן בזה דין שומע כעונה, כיון דלגבי חיוב של קריאה אין הן חשובות כבר חיובא שיכול להוציא אחרים שהן מחויבות רק בשמיעה

לברכהמ"ז, דהדין הוא שא"א לצאת יד"ח בשומע כעונה מא' שלא בירך ברכה שלימה, דבכה"ג אין לזה שם ברכה, דכך נאמר דין שומע כעונה שכשא' מברך ברכה ראויה אפשר לצאת ממנו ע"י שומע כעונה, אבל כשא' מברך חצי ברכה אין לזה שם ברכה ולא נאמר ע"ז דין שומע כעונה, ולכן אומרים התוס' בברכות דא"א לצאת ברכהמ"ז ע"י שמיעה כשהמברך בירך רק חצי ברכה¹³, אבל כשאשה אומרת את כל הברכה נואף שאינה מחויבת בבית ותורה אבל היא כשלעצמה בירכה ברכה שלימה וראויה שאינה חסירה דבר¹⁴, יכולים להשלים הזכרת ברית ותורה לבד.

וכמו"כ בקריאת המגילה שהבעל קורא קורא את כל המגילה אפשר לצאת ממנו אף חלק מהמגילה ואין כאן החיסרון של חציו בשמיעה וחציו בעניה.

ה. החילוק בין ברכות שצריך להיות ע"י אחד

לקריאה"מ שיכול להיות ע"י שנים

הנה יש להעיר על התי' הנ"ל מדיכא דנשתתק הבעל קורא באמצע קריאת המגילה דהמג"א פוסק דצריך הבעל קורא השני לחזור לראש המגילה כמו שהדין בקריאת התורה, אמנם האליה רבה והדגול מרבבה חלוקים עליו וסוברים דאם הבעל קורא השני היה כאן בשעה שבירך הראשון יכול שפיר להמשיך ממקום שהפסיק הראשון ואינו צריך לחזור לראש, וכך נהוג.

ולכאורה לפי היסוד הנ"ל יקשה בכה"ג איך יכולים השומעים לצאת יד"ח מהבעל קורא שקרא חצי מגילה הרי בברכות קיי"ל דא"א לצאת ממברך חצי ברכה וה"ה בקריאת המגילה לא יוכלו השומעים לצאת יד"ח ממי שקורא חצי מגילה.

ומוכח מכאן די' חילוק בין ברכות לקריאה"מ, דבברכות יש מטבע שטבעו חכמים בברכות ולכן א"א לצאת ממברך חצי ברכה דבכה"ג

¹⁰ אמנם פשיטא ליה להגרש"ז שם דאדם המסופק אם מחויב לברך אינו יכול לשמוע באהאמ"ה מא' שמברך שהכל נהיה בדברו ולסיים אקב"ו לישוב בסוכה, וכדו', אפי' ששומע מא' שמברך ברכה שלימה, דלא שמענו כזאת מעולם, והגרש"ז רוצה לומר שם כמה מהלכים בטעם הדבר, עיי"ש.

ומשו"ה סגי בשמיעה, דבשמיעה גרידא נמי איכא פירסומי ניסא, וכמו שמצינו בנר חנוכה שפרסומי ניסא מקיימים ע"י ראיית נר חנוכה אף בלא הדלקה והרואה נר חנוכה מברך "שעשה ניסים לאבותינו".

והאנשים מחויבים אף בקריאה, דהם חייבים משום טעם נוסף והוא זכירת מחיית עמלק בפה, משא"כ נשים הרי כתב החינוך דנשים פטורות ממצוה זו דנשים לאו בני מלחמה הן¹¹, ולכן פטורות אף ממצוות הזכירה¹², ולכן פטורות מקריאת המגילה, וחייבות רק בשמיעה משום שאף הן היו באותו הנס, וכנ"ל.

ד. חידוש המרחשת - קריאת המגילה בלילה רק חיוב שמיעה

ומעתה מחדש המרחשת דקריה"מ בלילה הוא רק חיוב שמיעה משום פירסומי ניסא, ולא מצוות קריאה כמו ביום, דמצוות הקריאה הוא משום זכירת מחיית עמלק בפה, והרי לילה לאו זמן מלחמה, דבמלחמה כתי' "והוקע אותם כנגד השמש", וא"כ לילה לאו זמן זכירה הוא¹³, וחייב קריה"מ בלילה לא אתי משום מצוות זיכרון מחיית עמלק אלא משום פירסומי ניסא.

ולפי"ז אתי שפיר דברי רש"י בערכין שפירש הכל כשרין לקרות המגילה לאתווי נשים שיכולות להוציא את האנשים יד"ח, דרש"י מדבר בקריה"מ בלילה דזה רק חיוב שמיעה, אף באנשים¹⁴, משום פירסומי ניסא, ולכן יכולות הנשים להוציא את האנשים יד"ח דאף הן היו באותו הנס.

אמנם בקריאת המגילה ביום מודה רש"י דהנשים אינן יכולות להוציא את האנשים דאז

ולכן פוסק הרמ"א (שם), דנשים הקוראות לעצמן את המגילה מברכות "לשמוע מגילה", ולא על מקרא מגילה, [אבל כשיוצאות הברכה מהבעל קורא שפיר יוצאות יד"ח ע"י הנוסח של על מקרא מגילה, כיון דאינו מברך לקרא מגילה אלא על מקרא מגילה יוצאות אף בנוסח זה].

ומעתה יש לנו ב' ענינים:

הא', מנין להרא"ש ושאר הראשונים שחייב נשים שונה מחיוב האנשים שהיא מחויבת רק בשמיעה, הרי אף הן היו באותו הנס, ומנין לשנות כנ"ל.

הב', אם כנים הדברים כדברי הרא"ש בשם הבה"ג [שלאמיתו של דבר מוכח כן מהתוספתא כנ"ל], מה הביאור בדברי רש"י בערכין שפי' "הכל כשרין לאתווי נשים" שהן מוציאות את הזכרים יד"ח, הרי הן מחויבות רק בשמיעה ואיך מוציאות את האנשים שמחויבים בקריאה.

ג. מהלך האבני נזר והמרחשת - נשים

מחויבות בפירסומי ניסא ולא בזיכרון מחיית עמלק

האבני"ז (בסי' תקי"א) והמרחשת (בסי' כ"ב), אומרים מהלך נפלא לתרץ את ב' הענינים הנ"ל, דהנה הגמ' במגילה (ו. יח.), למידה חיוב קריאת המגילה מהפסוק "כתוב זאת זיכרון בספר", בפרשת בשלח בענין זכירת מחיית עמלק, דהיינו שבקריאת המגילה מקיימים מצוות זכירת מחיית עמלק בפה.

ומלבד זה יש בקריאת המגילה ענין של זכירת הנס ופירסומי ניסא.

והשתא אתי שפיר אמאי מחויבות הנשים רק בשמיעת המגילה ולא בקריאה, דסיבת חיוב הנשים היא משום דאף הן היו באותו הנס,

¹¹ ומבאר המחרשת טעמא דמילתא משום דבמלחמה כתי' "והוקע אותם כנגד השמש" היינו שלילה לאו זמן מלחמה היא וא"כ הוי מצוות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות בזה.

¹² וכבר הקשה המנח"י למה משום שפטורות ממלחמה פטורות ממצוות זיכרון מחיית עמלק אה"י שהן אינן יכולות להילחם בפועל אבל עליהם לזכור את מצוות מחיית עמלק.

¹³ ע"ז קשה טובא למה בלילה פטורים ממצוות הזכירה, אה"י שלילה לאו זמן מלחמה הוא אולם שייך בזה זכירה משום מלחמה דיממא.

¹⁴ אמנם לדבריו לא קשה איך מברכים בלילה על מקרא מגילה ולא לשמוע מגילה כמו שפוסק הרמ"א בנשים המברכות לעצמן דלא פלוג רבנן באנשים עצמם בין נוסח הברכה ביום לנוסח הברכה בלילה, וכיון שאין מברכים לקרות מגילה אלא על מקרא מגילה דזהו נוסח כללי שאינו מתייחס לפעולת המצוה שפיר אפשר לומר דלא פלוג רבנן כנ"ל.

ומתרץ הפרמ"ג כדרכו בקיצור האומר, "קריאת חש"ו לאו כלום הוא", כוונתו הוא דאפי' שיש להן חיוב רק שמיעה ולא קריאה זהו ודאי דבעינן שמיעת קריאת מגילה ראויה, וקריאת מגילה ע"י מי שאינו בר חיובא, לא חשיבא קריאת מגילה, והרי"ז כמו גוי הקורא את המגילה, שהשומע מגוי ודאי לא יצא יד"ח דקריאה כזו לאו כלום הוא.

ז. ביאור הזכרון שמואל - תרי רבנן מגרע בדין שומע כעונה ולא בגדר בר חיובא

הבאה"ט (בסי' תרפ"ט סק"א), מביא בשם האור זרוע, דקטן שהגיע לחינוך מוציא את האשה בקריאת המגילה אבל לא את האיש.

הביאור בזה שקטן אינו מוציא את האיש הוא משום דאע"פ שקריאת המגילה היא רק מדרבנן, וקטן נמי מחויב מדרבנן משום חינוך, מ"מ ידוע הוא היסוד שכתוב הרבה פעמים בתוס' ובעוד ראשונים בדין שומע כעונה שתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן, וקטן מחויב מתרי דרבנן ואיש מחויב מחד דרבנן. אולם צריך לבאר אמאי יכול קטן להוציא אשה יד"ח הרי אשה מחויבת בחד דרבנן והוא תרי דרבנן כנ"ל.

והביאור בזה מבאר ר' שמואל רוזובסקי זצ"ל בספרו זכרון שמואל (סק"ד), דכיון שייסד הבה"ג דאשה מחויבת רק בשמיעת המגילה א"כ אינה צריכה לדין שומע כעונה והיא רק צריכה לשמוע קריאה"מ מבר חיובא, ולענין זה סגי נמי בקטן דאף שהוא מחויב בתרי דרבנן מכל מקום גדר החיוב לא נשתנה, ושפיר מתקרי קריאה"מ של בר חיובא, משא"כ כלפי דין שומע כעונה צריך המשמיע להיות באותו דרגת חיוב של השומע ובלא"ה לא סגי, ולכן קטן שהגיע לחינוך אינו יכול להוציא את האנשים שהוא מוחייב מתרי דרבנן, והם מחויבים בחד דרבנן.

מחויבים האנשים אף בקריאה ואל רק בשמיעה.

ה. מהלך המרחשת - נשים פטורות מקריאה מדין הלל

המרחשת (שם ט'), אומר מהלך נוסף לבאר את מהלך הרא"ש דנשים חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה, עפ"י בגמ' במגילה (יד.) ששואלת אמאי אין קורין את ההלל בפורים כמו בכל יו"ט, [וכמו שמצינו ביו"ט חנוכה שקורין בו את ההלל], ומתרתת הגמ' כמה תירוצים, וחד מיניה הוא דקריאתה זו היא הילולא, היינו ע"י שקורין את סיפור הנס במגילה מקיימים בזה גם קריאת ההלל.

ומעתה הנה נשים פטורות מקריאת ההלל כדילפי' "ממזרח השמש עד מבואו", דלילה לאו זמן הלל הוא, וממילא הוי מצות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות מזה, וא"כ פטורות נמי ממצות קריאת המגילה מדין הלל, והן חייבות רק במצות השמיעה משום פירסומי ניסא, וכנ"ל שפירסומי ניסא אפשר לקיים ע"י שמיעה לבד.

והא דאף היו באותו הנס לא מחייבתן בקריאת ההלל דחובת אינו הודאה על הנס, אלא מדין יו"ט דהדין הוא שבכל יו"ט צריכים לקרות את ההלל ומזה פטורות הנשים כנ"ל.

ו. ביאור הפרי מגדים - קריאת חרש שוטה וקטן לאו כלום הוא

הפרמ"ג בסי' תרצ"ב (באשל אברהם סק"א), מעיר על שיטת הבה"ג דנשים חייבות רק בשמיעת המגילה אמאי יכולות לצאת רק מאיש או אשה, ולא מחרש שוטה וקטן דבזה נפסק בשו"ע (סי' תרפ"ט סעי"ב), דאינם יכולים להוציא אחרים יד"ח, ולא נתחלק בין אנשים או לנשים, דהרי אין הן צריכות לדין שומע כעונה, ושמיעה יש להן שפיר בכה"ג.

¹⁵ חוץ מהלל הנאמר בשחיטת הפסח ובליל פסח, שאומר הר"ן בזה שהוא הלל והודאה על הנס.

¹⁶ אפי' שהחיוב הוא מדברי קבלה מ"מ גדר החיוב הוא רק כמו חיוב מדרבנן, עכ"פ מוכח דכן ס"ל לבאה"ט, אמנם יש חולקים ואכמה"ל.